

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

УДК 378.091:811.111'373.46]:[37.013.42-051:159.954]

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-9208-2025-2-141-148>

STUDENTS' COGNITIVE ORIENTATION TO LEARNING A FOREIGN LANGUAGE: AN ANALYSIS THROUGH THE LENS OF SCIENTIFIC APPROACHES

СТУДЕНТСЬКА ПІЗНАВАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: АНАЛІЗ КРИЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

Kateryna BROVKO,

Doctor of Philosophy, Senior Lecturer
at the Department
of English Language
and Communication,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan
University
13B, Levka Lukianenka Str., Kyiv,
04053, Ukraine

Катерина БРОВКО,

доктор філософії,
старший викладач кафедри
англійської мови та комунікації,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
вул. Левка Лук'яненка, 13 Б, м. Київ,
04053, Україна

k.brovko@kubg.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8572-9316>

ABSTRACT

The article explores the issue of cognitive orientation in university students during foreign language learning through an interdisciplinary approach. Cognitive orientation is conceptualized as a holistic psychological and pedagogical construct that integrates motivational, emotional, cognitive, behavioral, and value-related components. It is emphasized that cognitive orientation plays a crucial role in the effective acquisition of knowledge, the development of foreign language competence, and the overall professional growth of the individual. Special attention is given to the complex and multidimensional nature of cognitive orientation as a key factor influencing academic success and students' professional formation. The theoretical foundation of the study encompasses psychological, cognitive, activity-based, pedagogical, and sociocultural approaches. The research aims to define the structural content of students' cognitive orientation in the context of foreign language education and to identify the factors that contribute to its development. The methodology involves the analysis and synthesis of scientific literature, the comparison of theoretical approaches, and the classification and systematization of existing views, which collectively enable the formulation of a comprehensive understanding of the problem. The findings indicate that students' cognitive orientation is shaped by a combination of psychological mechanisms (motivation, self-esteem, confidence), cognitive strategies (metacognitive regulation, individualized learning), active engagement in learning activities, pedagogical design of the educational process, and the sociocultural

environment (e.g., use of authentic materials and intercultural communication). The study concludes that cognitive orientation is a multi-component formation that significantly impacts the effectiveness of the educational process. Future research should focus on designing and implementing pedagogical conditions that foster its development in the context of foreign language learning.

Key words: foreign language, university students, cognitive orientation.

Вступ. Пізнавальна спрямованість студентів університету є ключовим аспектом навчальної діяльності, впливає на успіх студентів у навчанні та подальший професійний розвиток. Відтак, зміст та структура пізнавальної спрямованості студентів університету може бути розглянута з позицій різних наукових підходів, які враховують різноманітні аспекти психології, педагогіки та соціології з метою кращого розуміння її впливу на шляхи оптимізації навчання, а також навчальний процес загалом. Деякими з таких підходів є: психологічний, когнітивний, діяльнісний, педагогічний, соціокультурний.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження є положення та висновки теорій і концепцій українських та зарубіжних науковців, присвячених змісту та структуру пізнавальної спрямованості студентів університету з позицій різних наукових підходів, зокрема: психологічного (М. Тарасенко, К. Двейк (англ. K. Dweik), Е. Декі (англ. E. Deci)); когнітивного (С. Коломієць, О. Яшнікова); діяльнісного (І. Бех; Г. Костюк); педагогічного (Л. Філюк); соціокультурного (О. Плахотник, Б. Рогофф (англ. B. Rogoff)) та ін.

Мета дослідження – розкрити змістову структуру пізнавальної спрямованості студентів університету до вивчення іноземної мови крізь призму різних наукових підходів.

Методи та методики дослідження. У дослідженні пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземної мови застосовано сукупність теоретичних методів, які забезпечили концептуальне осмислення проблеми, формування цілей та завдань дослідження, а також побудову власних теоретичних узагальнень, а саме: *аналіз і синтез* – з метою вивчення науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження, що дозволило виокремити ключові поняття, підходи й фактори, які впливають на формування пізнавальної спрямованості; *порівняння та зіставлення* – за для виявлення спільного й відмінного у трактуванні пізнавальної спрямованості студентів університету з точки зору різних наукових підходів; *класифікація та систематизація* – застосовано з метою впорядкування наукових підходів до вивчення проблеми дослідження; *узагальнення* – сприяло формулюванню висновків щодо сутності, структури та умов формування пізнавальної спрямованості студентів у процесі вивчення іноземних мов.

Результати та дискусії. З огляду на психологічний підхід формування пізнавальної спрямованості студентів в процесі вивчення інозем-

ної мови слід зазначити, що він включає в себе дослідження внутрішніх механізмів, таких як мотивація, уявлення про себе, віра у власні здібності та емоційний стан, які впливають на навчання.

У своїй праці «Психологічні аспекти формування мотивації до вивчення іноземних мов» М. Тарасенко (2018 р.) детально досліджує різноманітні мотиваційні фактори та психологічні аспекти, що впливають на ефективність процесу вивчення іноземних мов, серед яких: дослідниця виокремила наступні: тривожність, самооцінка, упевненість у своїх силах [6].

На думку науковця висока тривожність може перешкоджати засвоєнню матеріалу, знижуючи ефективність навчання, а позитивна самооцінка сприяє підвищенню мотивації, в той час як низька самооцінка може її знижувати. Аналіз впливу впевненості на мотивацію до вивчення іноземних мов розглядається дослідницею, як підтримка з боку викладачів і однолітків може підвищувати впевненість студентів у своїх силах [6].

Дослідниця К. Двейк (англ. K. Dweik), зокрема, зробила значний внесок у вивчення психологічних аспектів формування пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземної мови. Її роботи базуються на теорії ментальної гнучкості або теорії зростання, яка стверджує, що люди можуть змінювати свої здібності та навички через відкрите ставлення до викликів, навіть якщо вони здаються складними [9].

Ось деякі ключові аспекти її підходу до формування пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземної мови:

Залучення доцільної похвали: дослідниця рекомендує надавати похвалу за зусилля та стратегії, які студенти використовують для вирішення завдань, а не тільки за досягнення. Це допомагає створити у студентів впевненість у власних здібностях та позитивне ставлення до навчання.

Підтримка процесуального мислення: заохочення студентів розглядати помилки та невдачі як можливість для зростання та вдосконалення. Це допомагає створити відчуття безпеки у навчальному середовищі, де студенти відчують себе вільно для експериментів та вдосконалення.

Зосередження на процесі навчання, а не лише на результаті: підкреслення важливості самого процесу вивчення, дослідження та відкриття нового. Це допомагає створити у студентів внутрішню мотивацію та цікавість до процесу навчання, а не тільки до оцінок або результатів.

Створення стимулюючого навчального середовища: забезпечення можливостей для активної участі, взаємодії та відкритого обміну ідеями та думками. Це сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання та стимулює пізнавальний інтерес.

Ці підходи сприяють формуванню пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземної мови, стимулюючи їхні внутрішні мотиваційні фактори та позитивне ставлення до навчання.

Дослідник Е. Декі (англ. E. Deci) також зробив значний внесок у вивчення психологічних аспектів мотивації та формування пізнавальної спрямованості студентів, включаючи пізнавальну спрямованість в процесі вивчення іноземних мов. Одним із його важливих внесків є розвиток теорії само-визначеності (Self-Determination Theory, SDT), яка вивчає мотивацію людини та вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на її поведінку та навчання [8].

Ось деякі ключові принципи та підходи Е. Декі (англ. E. Deci), які можуть бути застосовані для формування пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземних мов [8]:

Потреба в компетентності (need for competence): студенти відчують позитивну мотивацію, коли вони відчують себе компетентними у вивченні мови. Тому важливо створювати умови, щоб студенти мали змогу досягати успіху та відчувати зростання своїх навичок в мові.

Потреба в автономії (need for autonomy): студенти більш зацікавлені в навчанні, коли вони мають відчуття контролю над своїм навчанням. Надання студентам можливості вибору, самостійності та участі у процесі вивчення мови може підвищити їхній інтерес та мотивацію.

Потреба в зв'язку та відчуття приналежності (need for relatedness): створення сприятливого соціального середовища, де студенти відчують підтримку, співпрацю та взаємодію з викладачем та однокурсниками, може позитивно впливати на їхній інтерес до вивчення мови.

Стимулювання внутрішньої мотивації: підтримка внутрішньої мотивації стимулює пізнавальну спрямованість у студентів. Це може включати використання стимулюючих завдань, заохочення до самонавчання та розвиток цікавості до самого процесу вивчення мови.

Деківський підхід формування пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземних мов базується на підтримці внутрішньої мотивації та створенні стимулюючого навчального середовища, де студенти відчують себе компетентними, автономними та підтриманими.

Досліджуючи когнітивні стратегії у навчанні іноземних мов, зокрема як ці стратегії можуть стимулювати пізнавальну спрямованість студентів, університету, дослідниця С. Коломієць акцентує увагу на ролі метакогнітивної регуляції, тобто здатності студентів контролювати власні когнітивні процеси. Вона стверджує, що ефективне використання когнітивних стратегій, таких як саморегуляція, планування і рефлексія, сприяє глибшому розумінню матеріалу і підвищенню інтересу до навчання [3].

Схожої думки дотримується також О. Яшнікова, яка підкреслює важливість індивідуалізації навчання для врахування когнітивних особливостей кожного студента. На її думку когнітивні процеси, такі як пам'ять, увага та мислення впливають на розвиток пізнавальної спрямованості

студентів. Вона також акцентує увагу на застосуванні методів активізації когнітивних процесів у навчанні, включаючи використання інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання [7].

В контексті нашого дослідження, доцільним є аналіз проблеми з наукового підґрунтя діяльнісного підходу. Так, І. Бех розробляючи методологічні засади діяльнісного підходу у навчанні, акцентуючи на важливості мотивації та активної участі студентів у навчальній діяльності, вважає, що пізнавальна спрямованість студентів формується через їхню діяльність і взаємодію з навчальним матеріалом [1].

І. Бех наголошує, що діяльність є основним способом взаємодії особистості з навколишнім світом. Він підкреслював, що через діяльність студентів можна впливати на їхню пізнавальну спрямованість, мотивацію та особистісний розвиток. Навчальний процес, на його думку, має бути організований таким чином, щоб студенти активно брали участь у навчальній діяльності, ставлячи перед собою конкретні цілі та досягаючи їх через різні види діяльності [1].

Г. Костюк розглядав діяльність як центральний фактор розвитку особистості і пізнавальних процесів. На його думку навчальна діяльність є основним засобом розвитку мислення, пам'яті, уваги та інших когнітивних процесів у студентів. Він підкреслював важливість активної участі студентів у навчальному процесі, що сприяє їхньому розвитку [4].

Він також вважав, що особистість розвивається через діяльність, яка спрямована на вирішення конкретних завдань і досягнення цілей. Навчальна діяльність відіграє ключову роль у формуванні мотиваційної сфери, ціннісних орієнтацій та світогляду студентів.

В контексті педагогічного підходу формування пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземних мов за словами Л. Філюк, пізнавальна спрямованість студентів університету визначається цілою низкою чинників, серед яких – особистісні характеристики студентів, особливості викладача і його ставлення до педагогічної діяльності, організація педагогічного процесу, а також специфіка навчального предмета [2].

Дослідниця виявила, що формування пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземних мов ефективно реалізується через систему установок, стимулювання самостійності, через активізацію творчого мислення, залучення до дослідницької діяльності й застосування сучасних ІКТ. На її думку пізнавальна спрямованість студентів університету в процесі вивчення іноземних мов росте, якщо в студентів з'являється можливість роботи з автентичним матеріалом, якщо враховуються їхні індивідуально-особистісні схильності й здібності, якщо є розуміння того факту, що справжній професійний успіх забезпечується лише власними зусиллями [2, с. 164].

Досліджуючи соціокультурні аспекти навчання іноземних мов студентів університету О. Плахотник, зокрема зосереджує свою увагу на впливі автентичних матеріалів та міжкультурної взаємодії на пізнавальну спрямованість студентів університету. Вона підкреслює важливість культурної компетенції та використання культурно насичених навчальних матеріалів для стимулювання зацікавленості студентів до оволодіння знаннями та навичками іншомовного спілкування [5].

Згідно з ідеями Б. Рогофф (англ. B. Rogoff) пізнавальна спрямованість студентів університету формується через участь у спільних культурних діяльностях. У такий спосіб соціальна взаємодія та культурний контекст сприяють розвитку пізнавальних здібностей та інтересу студентської молоді до вивчення іноземної мови [10].

Висновки. Отже, в процесі докресленої проблематики дослідження було з'ясовано, що пізнавальна спрямованість студентів університету є складним, багаторівневим утворенням, яке формується під впливом внутрішніх психологічних чинників, зовнішніх педагогічних умов, соціокультурного контексту, а також активної пізнавальної діяльності студентів. Зміст та структура цієї спрямованості охоплюють мотиваційні, емоційні, ціннісні, когнітивні та поведінкові компоненти, що взаємодіють між собою та зумовлюють успішність навчального процесу.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та апробації організаційно-педагогічних умов, що сприятимуть розвитку пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземної мови.

Література

1. Бех І. Діяльнісний підхід у навчанні: методологічні засади. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 4. С. 45–53.
2. Грицюк Л. Філюк Л. М. Формування пізнавальної спрямованості студентів у процесі вивчення іноземних мов. *Професійна педагогіка*. 2018. № 1. С. 160–167.
3. Коломієць С. Роль метакогнітивної регуляції у процесі вивчення іноземних мов. *Іноземні мови*. 2017. № 3. С. 51–55.
4. Костюк Г. С. Навчальна діяльність і розвиток учня. *Психологічна наука в Україні*. Т. 1. К. : Наук. думка, 2006. С. 120–132.
5. Плахотник О. Соціокультурні аспекти навчання іноземних мов студентів університету. *Педагогічний дискурс*. 2019. № 26. С. 154–158.
6. Тарасенко М. Психологічні аспекти формування мотивації до вивчення іноземних мов. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 3 (79). С. 88–95.
7. Яшнікова О. Когнітивні особливості студентів як фактор навчальної успішності. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2020. № 2. С. 101–106.
8. Deci E. Self-Determination Theory and motivation in language learning. *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York : Plenum. 1985. Pp. 327–353.
9. Dweik K. Mindset: The New Psychology of Success. New York: Random House, 2006.
10. Rogoff B. The Cultural Nature of Human Development. Oxford : Oxford Univ. Press, 2003.

References

1. Bekh, I. (2005). Diialnisnyi pidkhid u navchanni: metodolohichni zasady [Activity-based approach to learning: methodological principles]. *Pedahohika i psykholohia*, 4, 45–53. [in Ukrainian].
2. Hrytsiuk, L. Filiuk, L. M. (2018). Formuvannia piznavalnoi spriamovanosti studentiv u protsesi vyvchennia inozemnykh mov [Formation of students' cognitive orientation in the process of studying foreign languages]. *Profesiina pedahohika*, 1, 160–167. [in Ukrainian].
3. Kolomiiets, S. (2017). Rol metakohnityvnoi rehuliatcii u protsesi vyvchennia inozemnykh mov [The role of metacognitive regulation in the process of studying foreign languages]. *Inozemni movy*, 3, 51–55. [in Ukrainian].
4. Kostiuk, H. S. (2006). Navchalna diialnist i rozvytok uchnia [Educational activities and student development]. *Psykholohichna nauka v Ukraini. T. 1. K. : Nauk. dumka*, 120–132. [in Ukrainian].
5. Plakhotnyk, O. (2019). Sotsiokulturni aspekty navchannia inozemnykh mov studentiv universytetu [Sociocultural aspects of foreign language teaching for university students]. *Pedahohichniy diskurs*, 26, 154–158. [in Ukrainian].
6. Tarasenko, M. (2018). Psykholohichni aspekty formuvannia motyvatsii do vyvchennia inozemnykh mov [Psychological aspects of the formation of motivation for learning foreign languages]. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 3 (79), 88–95. [in Ukrainian].
7. Iashnikova, O. (2020). Kohnityvni osoblyvosti studentiv yak faktor navchalnoi uspishnosti [Cognitive characteristics of students as a factor of academic success]. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia*, 2, 101–106. [in Ukrainian].
8. Deci, E. (1985). Self-Determination. Theory and motivation in language learning. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York : Plenum, 327–353. [in English].
9. Dweik, K. (2006). Mindset: The New Psychology of Success. New York: Random House. [in English].
10. Rogoff, B. (2003). The Cultural Nature of Human Development. Oxford : Oxford Univ. Press. [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається проблема пізнавальної спрямованості студентів університету в процесі вивчення іноземної мови крізь призму міждисциплінарного аналізу. Пізнавальна спрямованість розглядається як цілісне психолого-педагогічне утворення, що поєднує в собі мотиваційні, емоційні, когнітивні, поведінкові та ціннісні компоненти. Зазначено, що пізнавальна спрямованість студентів має вирішальне значення для ефективного засвоєння знань, формування іншомовної компетентності, а також подальшого професійного розвитку особистості. Акцентовано увагу на значущості пізнавальної спрямованості як важливого чинника успішності навчання й професійного становлення студентів, підкреслюючи її комплексний характер і багатовимірну структуру. Теоретичне підґрунтя дослідження охоплює положення психологічного, когнітивного, діяльнісного, педагогічного та соціокультурного наукових підходів.

Мета дослідження полягає в розкритті змістової структури пізнавальної спрямованості студентів в процесі вивчення іноземної мови та визначенні чинників, які впливають на її формування. Методологія дослідження включає аналіз і синтез наукових джерел, порівняння різних підходів, класифікацію та систематизацію наукових поглядів, що дозволило сформуувати цілісне бачення проблеми.

Результати аналізу виявили, що пізнавальна спрямованість студентів формується під впливом психологічних механізмів (мотивації, самооцінки, впевненості), когнітивних стратегій (метакогнітивна регуляція, індивідуалізація навчання), активної навчальної діяльності, педагогічної організації процесу та соціокультурного середовища (використання автентичних матеріалів, міжкультурна взаємодія).

У висновках зазначено, що пізнавальна спрямованість студентів університету є багатокomпонентним утворенням, яке охоплює мотиваційні, емоційні, когнітивні та поведінкові аспекти, і визначає ефективність навчального процесу. Перспективи подальших досліджень спрямовані на розробку організаційно-педагогічних умов, що сприятимуть її розвитку в контексті іншомовної освіти.

Ключові слова: іноземна мова, студенти університету, пізнавальна спрямованість.

Дата надходження статті: 29.06.2025

Дата прийняття статті: 04.07.2025

Опубліковано: 30.09.2025